

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

(повне найменування вишого навчального закладу)

Психолого-педагогічний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

магістр

(освітньо-кваліфікаційний ступінь)

На тему «Психологічний аналіз рольових очікувань сучасної молоді сім'ї
щодо успішності шлюбних стосунків»

Виконала: студентка 6 курсу, групи 611-пп
спеціальності

053 «Психологія»

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Фінько А.Д.

(прізвище та ініціали)

Керівник Бужинська С.М.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Кондрацька Л.В.

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Актуальність та доцільність дослідження. Період кардинальних змін, які відбуваються у соціокультурному просторі України, супроводжується актуалізацією кризових процесів інституту сім'ї, а саме: зростанням кількості розлучень на початковому етапі життєдіяльності сім'ї, зниженням якості сімейних взаємин і задоволеності шлюбом, погіршенням адаптивних можливостей подружжя, послабленням захисної функції сім'ї від динамічних процесів суспільства. Все це призводить до дезорганізації шлюбно-сімейних взаємин. Особливо чутливою до змін, що відбуваються у суспільстві, є молода сім'я, в якій ще не сформована стійка рольова структура, не вирішена проблема сімейної влади, не склалася конструктивна міфологія, не актуалізований сімейний сценарій.

Сучасна молода сім'я є найважливішим соціальним середовищем формування особистості та основним інститутом психологічної підтримки і виховання, яка відповідає не лише за соціальне відтворення населення, але й за відтворення визначеного способу життя, способу думок і відносин. Суперечливість сімейних ролей, вузькі межі їх виконання призводять до незадоволення особистісних потреб членів сім'ї, а отже – виступають причиною рольового перевантаження та рольових конфліктів. Адже як зазначають сучасні науковці (Т. Андрєєва, І. Гребеннікова, В. Зацепіна С. Ковальова), сім'я як система та суспільний інститут переживає сьогодні своєрідну «вікову кризу»: відбувається перехід сім'ї як системи, що функціонує, на якісно інший рівень. Оскільки в сучасних умовах матеріальний фактор перестає бути відповідальністю виключно чоловіка за виживання сім'ї, відбувається закономірний перехід з одного етапу розвитку (патріархату) на інший (біархат). При цьому домінуючими стають функції задоволення більш високого рівня потреб емоційно-інтелектуальної та духовної сфери.

Даний хід думок, підтверджується і дослідженнями А. Асмолової, яка стверджує, що підготовка молоді до сімейного життя, поряд з формуванням

морального світу особистості, припускає і «формування особливої системи уявлень про себе як про людину визначеної статі, що включають специфічні потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, відношення до представників іншої статі і відповідно до цих утворень форм поведінки» [18].

Дослідженню ролі соціальних очікувань у сфері спілкування та міжособистісної взаємодії присвячені роботи Н.Обозова, А.Обозової (три підходи до дослідження психологічної сумісності) [31], К.Вітек (проблеми подружнього благополуччя) [14], Ю.Альшиної (рольовий конфлікт працюючої жінки) [2], С.Кратохвила (основні типи сімейних проблем і їх вирішення) [35], Н.Лященко (подружні ролі в молодіжній сім'ї) [40], Л.Амджадін (трансформаційні зміни інституту сім'ї та шлюбних відносин в українському суспільстві) [3] та багато ін.

Також в останні десятиліття відбулося і усвідомлення того факту, що сім'я є одним з вирішальних чинників становлення та розвитку особистості. Так, багато психологів і психотерапевтів розглядають психологічні проблеми чи навіть психічні розлади особистості, соматичні захворювання як функцію внутрішньо-сімейної взаємодії. Ці ідеї розвиваються насамперед представниками сімейної системної психотерапії. Так, В. Сатір зазначає, що подружні стосунки являють собою стрижень для формування інших стосунків у сім'ї: дисгармонійні стосунки між батьками обов'язково відбиваються на їхній батьківській функції. А С. Бурова у своїх дослідженнях доводить, що стан шлюбно-сімейних відносин сьогодні, є не свідченням занепаду, а є підтвердженням факту все більшої різноманітності шлюбно-сімейних і сексуальних відносин. Саме тому, актуальним постає питання щодо особливостей впливу сімейних рольових очікувань сучасної молоді на характер сімейного спілкування, а отже і на загальну задоволеність шлюбними стосунками [13].

Отже, аналіз наукової літератури дозволив нам стверджувати, що з одного боку, у психолого-педагогічній науці накопичений достатній обсяг теоретико-емпіричних знань про сучасну сім'ю (Ю. Альшина, А. Варга,

С. Голод, Е. Соколова, А. Спиваковська, В. Петровський, V. Satir), а з іншого боку – недостатньо вивченими постають питання щодо особливостей впливу сімейних рольових очікувань на характер сімейного спілкування сучасної молодої сім'ї, а отже і на загальну задоволеність шлюбними стосунками. Адже досі, неоднозначними є питання щодо розуміння молодим подружжям сімейних ролей, які пов'язані із ригідністю або невизначеністю їх рольових очікувань; неузгодженість рольових очікувань і рольових домагань молодого подружжя; співвідношення високого рівня рольових очікувань стосовно шлюбного партнера і низької оцінки його рольової поведінки тощо.

Звідси виникає необхідність вивчення рольових очікувань сучасної молоді щодо сімейно-шлюбних відносин.

Таким чином, актуальність, психологічне значення досліджуваної проблеми, недостатній рівень її теоретичної та практичної розробленості, потреби вдосконалення психолого-педагогічного супроводу молодої сім'ї, обумовили вибір теми магістерського дослідження: *«Психологічний аналіз рольових очікувань сучасної молодої сім'ї щодо успішності шлюбних стосунків»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психологічні особливості впливу рольових очікувань молодої сім'ї на успішність шлюбних стосунків.

Відповідно до мети, об'єкту, предмету визначено основні завдання дослідження:

1. Теоретичний аналіз та узагальнення наукових підходів до дослідження рольових очікувань сучасної молодої сім'ї та успішності шлюбних стосунків.
2. Визначити комплекс методів дослідження та виявити рівень рольових очікувань та задоволеності шлюбом сучасної молодої сім'ї.
3. Визначити особливості зв'язку між рольовими очікуваннями, задоволеністю шлюбом та рівнем успішності шлюбних стосунків.
4. Розробити та апробувати програму психологічного супроводу успішності шлюбних стосунків засобами конструктивних життєвих стратегій подружжя та перевірити її ефективність.

Гіпотеза: у своєму дослідженні ми виходимо з припущення про те, що динаміка рольових очікувань й відповідно успішності шлюбних стосунків будуть позитивними за рахунок розробки та впровадження програми психологічного супроводу конструктивних життєвих стратегій сучасного подружжя.

Об'єкт дослідження: рольові очікування молодої сім'ї.

Предмет дослідження: динаміка розвитку рольових очікувань та їх впливу на успішність шлюбних стосунків.

У ході реалізації завдань дослідження було використано комплекс методів:

теоретичні: аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, синтез наукових підходів до проблеми дослідження, систематизація проаналізованого матеріалу та його узагальнення;

констатуючий експеримент (визначення особливостей мнемічних та мисленнєвих процесів, показники рівнів розвитку мислення та пам'яті у студентському віці);

формулюючий експеримент (реалізація розробленої розвивальної програми та визначення її ефективності);

методи математичної обробки даних: порівняльна статистика, кореляційний аналіз.

Статистичний аналіз здійснювався за допомогою пакету статистичних програм STATISTICA 10.

Діагностика рольових очікувань сучасної молодої сім'ї щодо успішності шлюбних стосунків здійснювалась на основі комплексу методик, які включили в себе: для вивчення специфіки стосунків у шлюбі нами була застосована анкета «Виявлення специфіки стосунків і умов взаємодії в шлюбі» Ю. Дмитрук; для вивчення рівня рольових очікувань й домагань молодих сімей у шлюбі нами був застосований опитувальник «Рольові очікування й домагання у шлюбі» розроблений О. Волковою та Г. Трапезніковою; для вивчення рівня задоволеності молодих сімей шлюбом ми застосували опитувальник

«Задоволеність шлюбом» В. Століна та Т. Романова та Г. Бутенко; вивчення рівня успішності у шлюбі було досліджено за допомогою анкети «Успішність у сімейному житті» О. Савченко.

Апробацію результатів дослідження здійснено під час проведення психологічного експерименту, а також шляхом оприлюднення теоретичних та практичних висновків та узагальнень під час виступу на конференції: студентської науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до організації освітнього процесу в педагогічному ЗВО» (м. Харків, 2019).

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилось протягом 2018 – 2019 н.р. Загальна кількість досліджуваних – 30 осіб. Емпіричне дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. До складу експериментальної вибірки увійшло 30 студентів віком від 18 до 30 років. До участі в експерименті були залучені студенти різних факультетів, зокрема 14 студентів факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології та 16 студентів психолого-педагогічного факультету. Основними умовами до формування вибірки був студентський вік досліджуваних, те, що вони являються студентами різних спеціальностей, та що на момент дослідження вони перебувають у шлюбі. У перевірці ефективності розвивальної програми взяли участь студенти факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології та студенти психолого-педагогічного факультету.

Структура й обсяг роботи обумовлені логікою наукового пошуку. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків й списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 129 сторінок, з них 109 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць та 9 рисунків. Список використаної літератури вміщує 75 найменувань. У роботі представлено 5 додатків на 20 сторінках.